

32. Kostomarov N. I. Knjaz' K. K. Ostrozhskij / Kostomarov N. I. // Russkaja istorija v zhizneopisanijah glavnejshih ee dejatelej. – SP.b. : Tip. M. M. Stasjulevicha, 1880. – T. 1. – S. 551–579.

33. Kostomarov N. I. Kievskij Mitropolit Petr Mogila / Kostomarov N. I. // Russkaja istorija v zhizneopisanijah glavnejshih ee dejatelej. – SP.b. : Vestnik znanija, 1890. – S. 51–78.

34. Kostomarov N. I. Epifanij Slavineckij, Simeon Polockij i ih preemniki / Kostomarov N. I. // Kostomarov N. I. Istoricheskie proizvedenija. Avtobiografija. Sost. i ist.–biogr. Ocherk V. A. Zamlińskiego; Primech. I. L. Buticha. – 2–e izd. – K. : “Lybid’”, 1990. – S. 313–349.

35. Kostomarov N. I. Avtobiografija / Kostomarov N. I. // Kostomarov N. I. Istoricheskie proizvedenija. Avtobiografija. – K. : “Lybid’”, 1990. – S. 425–651.

36. Kostomarov N. I. Kudejar. Istoricheskaja hronika v treh knigah / Kostomarov N. I. // Kostomarov M. I. Tvory u 2–h tomah. – K. : “Dnipro”, 1990. – T. 2: Povisti / Upor.,peredm. ta prymit. V. L. Smiljans'ka. – S. 119–349.

37. M. Kostomarov: Vihy zhyttja i dijaly'nosti Encykl. dov. // V. A. Smolij, Ju. A. Pinchuk, O. V. Jas' ; Za zag. red. V. A. Smolija. – K. : “Vyshha shkola”, 2005. – S. 543 s.

38. Majboroda O. Denacionalizacija // O. Majboroda // Mala encyklopedija etnoderzhavoznavstva / NAN Ukraїny. In–t derzhavy i prava im. V. M. Korec'kogo ; Redkol. : Ju. I. Rymarenko (vidp. red.) ta in. – K. : Dovira, G'neza, 1996. – S. 675.

39. Myhalevyč A. M. Kostomarov v Peterburz'kij gromadi 1860–h. Z spomyniv Volodymyra Menchycja / A. Myhalevyč // Ukraїna. Naukovyj shhomisjachnyk ukraїnoznavstva. – 1925. – № 3. – S. 66–68.

40. Mocja O. P. “Juzhnaja Russkaja zemlja” / Mocja O. P. – K., 2008. – 244 s.

41. Mocja O. P. Etnichni procesy v avtohtonnomu seredovyshhi na etapi rann'omoderni' istorii Ukraїny / O. P. Mocja // UIZh. – 2010. – № 1. – S. 41–52.

42. Pinchuk Ju. A. M. I. Kostomarov / Pinchuk Ju. A. – K. : “Naukova dumka”, 1992. – 232 s.

43. Pinchuk Ju. A. Vidobrazhennja elementiv ukraїns'koї nacional'noi' idej' v naukovij tvorchosti M. I. Kostomarova / Ju. A. Pinchuk // UIZh. – 2007. – № 2. – S. 78–88.

44. Popov P. M. M. I. Kostomarov jak fol'kloryst i etnograf / Popov P. M. – K. : “Naukova dumka”, 1968. – 114 s.

45. Rychka V. M. Etnokul'turni procesy v Kyi'vs'kij Rusi // V. M. Rychka // Mala encyklopedija etnoderzhavoznavstva / NAN Ukraїny. In–t derzhavy i prava im. V. M. Korec'kogo ; Redkol. : Ju. I. Rymarenko (vidp. red.) ta in. – K. : Dovira, G'neza, 1996. – S. 296.

46. Rubinshtejn N. N. I. Kostomarov / N. Rubinshtejn // Istoricheskiy zhurnal. – 1940. – № 10. – S. 40–50.

47. Smit Antoni D. Nacional'na identychnist' / Smit Antoni. – K., 1994. – 210 s.

48. Ul'janov's'kij V. I. Istorija cerkvy ta religijnoi' dumky v Ukraїni v tr'oh knyгах. Knyga 1 Seredyna XV – kinec' XVI stolittja / V. I. Ul'janov's'kij. – K. : Lybid', 1994. – 256 s.

49. Jakovenko N. M. Terytorija ujavlen' i stereotypiv. Religijni konversii: sprobа pogljadu zseredyny // Jakovenko N. M. Paralel'nyj svit / N. M. Jakovenko. – K. : “Krytyka”, 2002. – S. 13–79.

50. Jas' O. V. Istorija jak sjuzhet. Predstavlenija obrazu B. Hmel'nyc'kogo v odnojmennij monografii' M. I. Kostomarova / O. V. Jas' // UIZh. – 2007. – № 2. – S. 89–106.

51. Jas' O. V. Istorija jak mif. Get'man–vidstupnyk u recepcii' M. I. Kostomarova // O. V. Jas' // Get'man Ivan Mazepa: postat', otochennja, epoha. Zbirnyk naukovyh prac' / Vidp. red. V. A. Smolij, vidp. sekretar O. O. Kovalevs'ka. – K. : In–t ist. Ukr. NANU, 2008. – S. 145–169.

52. Andrey Poppe The Christianization and Ecclesiastical Structure of Kyivan Rus' to 1300 / Poppe Andrey // Harvard Ukrainian Studies XXI (3–4), 1997. – P. 311–392.

53. Frank E. Sysyn Concepts of Nationhood in Ukrainian History Writing 1620–1690 / Sysyn Frank E. // History, Culture and Nation: An Examination of Seventeenth – Century Ukrainian history writing // Ukrainian Studies Fund Harvard University Cambridge, Massachusetts, 1988. – P. 393–423.

Egorov V. V., Ph.D. in History, Associate Professor of Political Science, Kiev National University of Construction and Architecture (Ukraine, Kiev), egorov.1977@email.ua

The nationality and religion problem in the M. I. Kostomarov's (1817–1885) heritage

The article exam's the problem of nationality and religion connection in the well-known scholar M. Kostomarov's heritage, who investigated the past of Ukrainian, Russian and Polish peoples. In studies about the scientist's activity the object of the M. Kostomarov's scientific searches was sufficiently fully examined. There was determined, that M. Kostomarov focused attention on external and internal (traditions, culture, religious life) history.

It's necessary to note that the religion and nationality questions did not find in our view full illumination in studies about the scientist. There was not payed much attention to his work's which contained the characteristics of Ukrainian, Russian and Polish people's religious and church life.

M. Kostomarov's historical, publicistic, literary works contained information about the “internal history” – church sermon, acknowledgement with Bible text, by the Ukrainian, Russian and Polish peoples representatives. Thus, for the Russian's church hold the formal rite tradition together with complete ignorance of sermon. For the Ukrainian church was inherent the ignorance and the low cultural level of priests and believer's before the orthodox and catholic churches Union of Brest in 1596.

Although the Polish people have the high level of the church formation it did not influence much strengthening state, church achieved anti orthodox policy in XVII–XVIII centuries in the right-bank Ukraine.

The process of scientist's determination the religious and church life differences in conformity with the special Ukrainian, Russian and Polish peoples national features served the process of the Ukrainian people national self-consciousness development.

Keywords: scientific heritage, nation, Russian's, M. Kostomarov, Ukrainian orthodoxy, Moscow orthodoxy, the Ukrainian Greek Uniate church, Greek–Russian faith, denationalization.

Егоров В. В., кандидат исторических наук, доцент кафедры политических наук, Киевский национальный университет строительства и архитектуры (Украина, Киев), egorov.1977@email.ua

Проблема вероисповедания и национальности в творчестве Н. И. Костомарова (1817–1885)

Рассматривается проблема связи национальности и вероисповедания в творчестве известного ученого Н. И. Костомарова, который исследовал прошлое украинского, русского и польского народов. В исследованиях о деятельности ученого довольно полно изучен объект научных изысканий ученого. В исследованиях определено, что ученый обращал внимание на историю внешней и внутренней (традиции, культура, религиозная жизнь).

Вопросы вероисповедания и национальности не находили на наш взгляд такого освещения в исследованиях об ученом. Не получили внимания его произведения которые содержат характеристики религиозной, церковной жизни украинского, русского и польского народов.

Исторические, публицистические, историко–литературные произведения ученого содержат информацию о “внутренней истории” – церковной проповеди, знании Св. Письма, представителями украинского, русского и польского народов. Для русской церкви характерным было соблюдение формальной традиции обряда. Для украинской церкви было присуще невежество и низкий культурный уровень священников так и верующих до Унии 1596 г. У польского народа высокий уровень церковного образования не способствовал укреплению государства, церковь осуществляла антиправославную политику в XVII–XVIII веках на Правобережной Украине.

Процесс определения ученых отличий религиозной и церковной жизни в соответствии с национальными особенностями осуществленный ученым служил процессу развития национального самосознания украинского народа.

Ключевые слова: научное наследие, нация, русский, Н. И. Костомаров, украинское православие, московское православие, украинская греко–католическая церковь, денационализация.

* * *

УДК 631.4:575+581.4:001(498)(478)

Вергунов В. А.,
доктор сільськогосподарських наук, професор,
член–кореспондент НААН, директор Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН
(Україна, Київ), nnsqb@ukr.net

ПРОФЕСОР М. П. ФЛОРОВ (1886–1948) ЯК ОДИН ІЗ ФУНДАТОРІВ УКРАЇНСЬКОГО ҐРУНТОЗНАВСТВА ТА ПІОНЕРІВ МОРФОЛОГО–ГЕНЕТИЧНОГО ВЧЕННЯ

Методом історико–наукового аналізу розкрито результати наукової діяльності відомого вітчизняного вченого в галузі ґрунтознавства М. П. Флорова. Досліджено період його роботи у Сільськогосподарському науковому комітеті України, Київському агрономічному товаристві, Університеті Св. Володимира та Національному інституті геології в м. Кишиневі, а також висвітлено вве-

сок у розвиток морфолого-генетичного вчення та картографії України, Румунії й Молдови.

Ключові слова: М. П. Флоров, ґрунтознавство, картографування, карта ґрунтів, сільськогосподарська дослідна справа.

2014 рік, як, до речі, і минулий є знаковим для існування сільськогосподарської дослідної справи в Україні як наймолодшої складової природознавства та культури нації. 130 років тому відбулося формалізоване ствердження галузевого дослідництва як галузі знань після виходу праці геніального вченого В. В. Докучаєва “Російський чорнозем” та як організації після створення у 1884 р. першої постійно діючої казенної інституції – Полтавського дослідного поля. Поява морфолого-генетичного ґрунтознавства і стала тим відправним моментом, що інтернаціонально об’єднав всі напрацювання попередників в єдину систему знань і умінь з питань організації ведення наукового забезпечення вітчизняного сільського господарства – провідного сектора економіки як гаранта продовольчої безпеки, а значить, і державності. Для ствердження наукового ґрунтознавства працювала і продовжує таке робити плеяда видатних учених. Серед тих, хто фундаментально творив українське ґрунтознавство на ранніх етапах його становлення слід виділити Г. М. Висоцького, К. К. Гедройца, В. В. Докучаєва, А. Є. Зайкевича, О. Г. Набоких, Г. І. Танфільєва, С. Л. Франкфуртага ін. З усіх перерахованих із різних причин менш дослідженою залишається наукова школа професора О. Г. Набоких, якого один із кращих теперішніх істориків вітчизняного ґрунтознавства І. В. Іванов називає “іконоборцем” та “бунтарем”, що, безперечно, відобразилося і на діяльності його учнів. Найбільш відомими з них стали В. І. Крокос, О. Ф. Лебедев, Г. Г. Махов, М. П. Флоров [1, с. 143–144]. У вітчизняному науковому обігу, мабуть, найменше зі згаданих послідовників О. Г. Набоких віддано належне внеску М. П. Флорова, оскільки у 1920 р. він емігрував з країни, що, на думку І. В. Іванова, стало значною втратою для подальшого розвитку вітчизняного ґрунтознавства. У наслідок від’їзду жодне радянське, російське та українське довідково-енциклопедичне видання не дає біографічних відомостей про знаного дослідника українських ґрунтів і особливо Київщини та одного з організаторів вітчизняної галузевої сільськогосподарської дослідної справи протягом 1910–1920 рр.

Методом історико-наукового аналізу на основі, передусім маловідомих архівних документів, вперше відтворено біобібліографію життя та творчої діяльності М. П. Флорова на благо становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи для потреб ґрунтознавства Росії, України, Молдови та Румунії.

Джерелознавчою основою розгляду внеску М. П. Флорова, в першу чергу для розвитку ґрунтознавчих та картографічних досліджень на українських землях, стала серія публікацій Г. Г. Махова у 20-х рр. минулого століття [2], а також його “Справа № 1427/10”, віднайдена серед особистих справ співробітників Наркомзему УСРР [3]. Окремі відомості про емігранта М. П. Флорова знайдено у “Справі” арештанта О. Н. Соколовського, що зберігається у СБ України в Харківській області [4]. Збірка документів і матеріалів “Сільськогосподарський науковий комітет України (1918–1927 рр.)” [5] дає можливість відтворити діяльність М. П. Флорова в системі цього координуючого органу

галузевого дослідництва протягом 1918–1920 рр., а офіційні друковані звіти Київського агрономічного товариства за 1910–1913 рр. розкрити про участь ученого у роботі єдиного в країні до подій 1917 р. спеціалізованого творчого об’єднання вчених аграріїв [6]. Черговий інтерес до зробленого М. П. Флоровим для дослідження ґрунтів України припадає на післявоєнну радянську добу з публікації Г. С. Гриня [7]. Однак більш системну зацікавленість до цього вченого проявили в часи державності і особливо при підготовці підручників для галузевих вузів [8], а також оглядових публікацій до ювілеїв з історії ґрунтово-картографічних досліджень в Україні [9]. Але практично всі згадані автори чомусь пишуть про здобутки М. П. Флорова як Н. І. Флорова, або взагалі М. Л. Флорова. Більш конкретизовано щодо контекстового внеску М. П. Флорова у становлення та розвиток ґрунтознавчо-картографічних досліджень для потреб українських земель розкриваю у серії власних публікацій [10], зокрема у спеціальній статті “Дослідження ґрунтів Київщини та перша ґрунтова карта України у світлі творчої спадщини М. П. Флорова” [11]. Однак все стверджене розглядалося за період 1910–1920 рр. Через відсутність достовірних відомостей зовсім не стосувалося перебігу життя та діяльності до переїзду до Києва і після еміграції з Одеси. Завдяки допомозі професора М. Д. Волощука “білі” плями нещодавно вдалося зняти.

М. П. Флоров народився 19 грудня 1886 р. в с. Корнешть Белзького повіту Бессарабії (нині – Унгенський район, Республіка Молдова). Після закінчення початкової школи вступає до Теологічної семінарії у м. Кишиніві. Однак власне майбутнє не пов’язує з кар’єрою священника і стає студентом природничого відділення фізико-математичного факультету Дерптського Університету (нині – м. Тарту, Естонія), який закінчує у 1904 р. Протягом 1904–1905 рр. викладає у лиції м. Рига, потім Кишиневі (1905), Петрограді (1909) і з початку 1910 р. в Києві. Того ж року стає помічником завідувача колективними дослідями (хіміком) створеного у 1904 р. Київського губернського земства. У січні-грудні 1912 р. – лаборант зоологічної лабораторії Київського політехнічного інституту ім. Імператора Олександра II. У цей же час очолював ґрунтови дослідження в Київській губернії, що проводили Київське товариство сільського господарства. Від імені губерніяльного земства брав участь у роботі IV Київської губернської наради, де виступив із доповіддю “Про колективні досліді в Київській губернії” [12]. Взявши до уваги головні її тези, було прийнято рішення розширити систематичні ґрунтови дослідження з метою створення протягом чотирьох років 10-верстової карти регіону на морфолого-генетичній основі.

У № 43–44 журналу “Хозйство” за 1912 р. опублікував статтю “Бажані зміни в ґрунтових дослідженнях, пов’язаних зі статистично-оціночними роботами (до грядущої оцінки земель у Південно-Західному краї)” [13–14], в якій виступив і як історик ґрунтознавства, запропонував трьохетапну періодизацію бонітувальних робіт у країні, а саме: 1) нижгородсько-полтавський; 2) базований на вегетаційному методі Вагнера та 3) об’єднуючий лабораторний метод. Поява останнього підходу зобов’язана саме колективним дослідом Київського губземства, основні результати яких учений теж

друкує у цьому журналі в № 14–18 під загальною назвою “Колективні дослідження з мінеральними добривами в Київській губернії і ґрунтові дослідження у зв’язку з цими дослідженнями” [15]. Ґрунтові аналізи зразків було проведено під керівництвом С. Л. Франкфурта в агрохімічній лабораторії Південно–Російського товариства заохочування землеробства й сільськогосподарської промисловості. На їх підставі М. П. Флоров дає характеристику поверхневих покладів регіону, описує його ґрунти та робить рекомендації щодо удобрення різних їх типів, і, головне – вперше у вигляді двох схематичних таблиць пропонує розподіл ґрунтового покриву Київщини.

Широко займався репрезентацією зробленого, в першу чергу по лінії створеного 12 лютого 1909 р. Київського агрономічного товариства, членом якого став з 17 листопада 1910 р. Входив до складу Комісій: 1) з перегляду сільськогосподарської літератури, 2) з дослідження ґрунтів Південно–Західного краю у статистично–економічному відношенні та 3) з дослідження природи Південно–Західного краю, яку особисто створив і керував нею з 13 квітня 1913 р. [16, с. 8]. За доповіддю на Загальних зборах КАТ наприкінці 1912 р. “Бажані зміни у ґрунтових дослідженнях, пов’язаних з цінувальними роботами” на нього покладено координацію робіт земств Південно–Західного краю із оцінно–статистичних робіт і розроблення основних положень щодо створення в регіоні обласної дослідної станції. На загальних зборах КАТ 2 лютого 1913 р. обраний його секретарем. 25 листопада – 10 грудня 1912 р. як ґрунтознавець Київського губземства читав лекції “Ґрунти Київської губернії” на курсах, організованих КАТ для агрономів і сільських господарів Київської, Подільської та Волинської губерній [17]. Починаючи з 1912 р., активно співпрацював як член редколегії та автор із щотижневиком сільськогосподарського й економічного журналу Південно–Російського товариства заохочення землеробства й сільськогосподарської промисловості “Хозяйство”.

За рекомендацією С. Л. Франкфурта з 26 вересня 1913 р. увійшов до членів секції землеробства для проведення у 1913 р. Всеросійської сільськогосподарської виставки в Києві [18].

У 1916 р. разом із Ф. І. Левченком та О. Г. Набоких друкує попередню програму комплексних досліджень ґрунтів дослідних установ Південно–Західного краю у “Записках Імператорського товариства сільського господарства Півдня Росії” (т. 86, кн. 1) [19], в основу якої покладено метод детального картографічного обліку окремих ознак ґрунтів, що забезпечував можливість спільної роботи дослідних установ із вивчення агротехніки польової культури. Того ж року під егідою економічного відділу Київської губернської земської управи світ побачила найвідоміша праця вченого – “Матеріали для характеристики лісу і ґрунтового покриву Київського лісостепу” [20]. У ній автор пропонує: 1) розробку основних моментів ґрунтового покриву Київщини для його характеристики та систематизації, 2) виявляє деякі підґрунтя для оцінки ґрунтових угруповань і ґрунтової характеристики регіону з агрономічної точки зору, і, головне – встановлює залежність продуктивності (родючості) від ступеня деградації ґрунтів і неоднакову реакцію рослин на внесення добрив на різних ґрунтах.

Наведені у виданні 75 таблиць, оригінальні фото, а також схеми профілів ґрунтів та їх агрономічні показники до сьогодні потрібні фахівцям не тільки для ґрунтового моніторингу, але і складання сучасних ґрунтових карт.

З 1914 р. – асистент кафедри агрохімії Університету Св. Володимира (нині – Київський національний університет імені Тараса Шевченка), а з 1918 р. обраний приват–доцентом кафедри географії і викладає агрогеологію. Крім того, починаючи з квітня 1918 р., активно бере участь у роботі створеного в 1906 р. Українського наукового товариства, головою якого з 21 квітня 1907 р. Загальними зборами був обраний М. Грушевський. Свою діяльність у цьому товаристві М. П. Флоров спочатку через його секцію природознавства і техніки, а більш результативно – працюючи у створеній при ній підсекції агрономії з 11 жовтня 1918 р. У 1921 р. УНТ було приєднано до Української академії наук [21, с. 88].

Разом із В. І. Вернадським, О. А. Янатою та О. Г. Алешо брав участь у заснуванні першого координаційного органу галузевого дослідництва в країні – Сільськогосподарського вченого комітету України, що став предтечею сучасної Національної академії аграрних наук України.

З організацією СГВКУ при Міністерстві земельних справ Української держави гетьмана П. Скоропадського з 30 грудня 1918р. очолив Бюро ґрунтознавства, створеного на основі Відділу ґрунтознавства Департаменту земельних покращень і сільського будівництва [22, арк. 303–304]. Вже протягом наступного року Секція ґрунтознавства обстежила ґрунти восьми дослідних станцій, Києво–Голосіївської лісової дачі на прохання УАН, а також вивчала явища деградації та утворення підзолу, і, головне – під керівництвом О. Г. Набоких і М. П. Флорова працювала над створенням схематичної карти ґрунтів України у 10–верстовому масштабі [23]. За їх результатами вчений опублікував серію фундаментальних статей: 1) “Деградація чорнозему та значення цього процесу у деяких питаннях агрономії”, 2) “До питання про ліси в межах заходу і півдня України”, 3) “Наслідки деяких вегетативних дослідів щодо питання про роль окремих поземів різних типів ґрунтів” та 4) “Ґрунти Києво–Голосіївської лісової дачі”. Крім того, як голова комісії брав активну участь у розробці проекту “Статуту Сільськогосподарського вченого комітету України” [24, арк. 10–11], пристосованого до Української Академії наук, який погодила Президія СГВКУ 1 лютого 1920р. 15 березня 1920р. цей “Статут” також затвердили Загальні збори УАН [24, арк. 15–17]. До 6 грудня 1920 р. працював ще й заступником Члена Президії СГНКУ. Протягом 1918–1920 рр. очолював Комітет із дослідження природно–історичних багатств України.

14 липня 1920 р. подав заяву голові СГНКУ з проханням відрядити його разом із тринадцятьма працівниками до м. Одеси для завершення робіт з друкування ґрунтової карти України та клопотанням призначити з 17 липня 1920 р. замість себе свого давнього помічника і також учня професора О. Г. Набоких – Г. Г. Махова [25, арк. 22]. Після приїзду до Одеси очолює кафедру ґрунтознавства Новоросійського університету, а на початку 1921 р. з усіма матеріалами до першої карти ґрунтів України, що залишилися після смерті О. Г. Набоких,

емігрував до Румунії, де працював у Національному інституті геології в м. Кишиневі. У 1922 р. його призначають директором місцевого Музею історії природознавства, де виконує свої обов'язки до 1931 р. Крім того, починаючи з 1924 р., працює доцентом відділу агрономії Ясського університету, що у 1933 р. реорганізується у кафедру агрономії і розміщується в Кишиневі. Тут М. П. Флоров стає професором кафедри і керує лабораторією агрогеології. Продовжує дослідження ґрунтів Молдови та Румунії, а також публікує їх результати у провідних часописах країни. У "Працях Геологічного інституту Румунії" [26] за 1924 р. видрукував карту ґрунтів України в масштабі 1:420 000, яка стала предметом досить жорсткої критики щодо першості не тільки факту виготовлення, але й авторства, в першу чергу з Г. Г. Маховим, та взаємних звинувачень у плагіаті. Це сталося тому, що Г. Г. Махов свій авторський варіант першої карти ґрунтів України представив Першому з'їзду ґрунтознавців у Києві ще в квітні 1923 р. у 25-верстовому масштабі. У своїх історичних працях стосовно українського ґрунтознавства Г. Г. Махов завжди віддавав належне зробленому М. П. Флоровим для його становлення й розвитку, особливо щодо дослідження ґрунтів Київщини.

У 1940 р. з початком Другої світової війни разом із кафедрою агрономії Кишинівського університету евакуюється до м. Клуж, а потім Тімішоару (Румунія). Через три роки виходить на пенсію.

Помер 1 січня 1948 р. в м. Ясси (Румунія), де й похований на міському цвинтарі.

Встановлено, що творча спадщина М. П. Флорова налічує близько 50 наукових і науково-популярних праць російською, румунською і німецькою мовами. Ним створено ґрунтовий відділ Музею природознавства у м. Кишинів з унікальною колекцією монолітів. Брав участь у міжнародних конференціях з агрогеології у Празі (1922) та Римі (1924), міжнародних конгресах ґрунтознавців у Вашингтоні (1927) і Ленінграді – Москві (1930). Він є автором численних ґрунтових карт різних районів Бессарабії та теорії походження сірих лісових ґрунтів шляхом деградації чорноземів. Вважається одним із піонерів наукового ґрунтознавства Молдови і Румунії. Разом із Г. Г. Маховим і О. Ф. Лебедєвим під керівництвом професора О. Г. Набоких причетний до створення не тільки Київської, а й з додатком Харківської на чолі з О. Н. Соколовським – і до української школи ґрунтознавства.

Список використаних джерел

1. Иванов И. В. История естественного почвоведения: развитие идей, дифференциация, институционализация / И. В. Иванов ; Ин-т физико-химических и биологических проблем почвоведения; Докучаевское о-во почвоведов. – М. : Наука, 2003.
2. Махив Г. Питання генези та еволюції ґрунтів України / Г. Махив // Вісн. с.-г. науки. – К., 1924. – Т. 3. – Ч. 3–4. – С. 82–84; Махов Г. Г. Районирование Украины на основе характера ее почвогрунтов / Г. Г. Махов // С.-х. оп. дело. – Х., 1924. – № 4. – С. 2–36; Махов Г. Территориальные исследования почвенного покрова на Украине за период 1887–1927 годов и их ближайшие перспективы / Г. Махов // Почвоведение. – М.; Л., 1928. – № 3–4. – С. 248–263.
3. ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 17. – Спр. 2552.
4. Архів при управлінні СБ України в Харківській області. – Спр. 09639. – Т. 1. – 398 арк.
5. Сільськогосподарський науковий комітет України (1918–1927рр.) : зб. док. і матеріалів До 75-річчя створення Укр. акад. аграр. наук / УААН, ДНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов,

А. С. Білоцерківська, Б. К. Супіханов, С. Д. Коваленко ; під заг. ред. М. В. Зубця, Ю. Ф. Мельника ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : Аграрна наука, 2006. – 526с. : портр., фото. – (Кн. 14).

6. Отчет о деятельности Киевского Агрономического Общества за 1909 г. – [К., 1910]. – 6 с. – Отд. отт. из журн. "Хозяйство" № 6 за 1910 г.; Отчет о деятельности Киевского Агрономического Общества за 1911 г. – К., 1911. – 13 с.; Отчет о деятельности Киевского Агрономического Общества за 1912 г. – К. : Тип. "Печатня С. П. Яковлева", 1913. – 31 с.; Отчет Киевского Агрономического общества // Хозяйство. – К., 1912. – № 45 (15 нояб.). – С. 1486.

7. Гринь Г. С. З історії територіальних ґрунтових досліджень на Україні / Г. С. Гринь // Агрохімія і ґрунтознавство. – К., 1970. – Вип. 15. – С. 13–16.

8. ґрунтознавство : підручник / Д. Г. Тихоненко, М. О. Горін, М. І. Лактіонов [та ін.] ; за ред. Д. Г. Тихоненка. – К. : Вища шк., 2005. – 703 с.; Позняк С. П. Картографування ґрунтового покриву : навч. посіб. / С. П. Позняк, Є. Н. Красєха, М. Г. Кіт. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 500 с.

9. Історія ґрунтово-картографічних досліджень в Україні / Д. Г. Тихоненко, А. О. Георгі, М. А. Шуковський [та ін.] // Вісн. Харк. держ. аграр. ун-ту : зб. наук. пр. – Х., 2001. – Вип. 3. – С. 3–14. – (Сер. "ґрунтознавство, агрохімія, землеробство, ліс. госп-во").

10. Вергунов В. Українське ґрунтознавство: історія становлення та розвиток у наукових школах, інститутизації періодизації / В. Вергунов // Історія укр. науки на межі тисячоліть : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т, УААН, ДНСГБ ; редкол. : О. Я. Пилипчук. – К., 2006. – Вип. 24. – С. 46–79; Вергунов В. Дослідження ґрунтів Поділля та їх картографування: нарис з історії / В. Вергунов // Історія укр. науки на межі тисячоліть : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т, УААН, ДНСГБ ; редкол. : О. Я. Пилипчук. – К., 2006. – Вип. 29. – С. 15–38.

11. Вергунов В. А. Дослідження ґрунтів Київщини та перша ґрунтова карта України у світлі творчої спадщини М. П. Флорова / В. А. Вергунов // Часопис української історії / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, каф. укр. історії та етнополітики. – К., 2007. – Вип. 8. – С. 58–69.

12. Флоров Н. П. О почвенных исследованиях в Киевской губернии / Н. П. Флоров // 4-е агрономическое совещание при Киевской Губернской Земской Управе: тр., 10–14 дек., 1912 / Киев. Губ. Зем. Управа, агроном. отд. – К. : Типо-литограф. Наследников Круглянского, 1913. – С. 192–199.

13. Флоров Н. П. Желательные изменения в почвенных исследованиях, связанных с оценочно-статистическими работами (к предстоящей оценке земель в юго-западном крае) / Н. П. Флоров // Хозяйство. – К., 1912. – № 43 (1 нояб.). – С. 1377–1382.

14. Флоров Н. П. Желательные изменения в почвенных исследованиях, связанных с оценочно-статистическими работами (к предстоящей оценке земель в юго-западном крае) / Н. П. Флоров // Хозяйство. – К., 1912. – № 44 (8 нояб.). – С. 1410–1415.

15. Флоров Н. П. Коллективные опыты с минеральными удобрениями в Киевской губ. и почвенные исследования в связи с этими опытами // Хозяйство. – 1912. – № 14 (12 апр.). – С. 433–444; № 15 (19 апр.). – С. 477–485; № 16 (26 апр.). – С. 509–524; № 17 (3 мая). – С. 555–561; № 18 (10 мая). – С. 583–591.

16. Отчет о деятельности Киевского Агрономического Общества за 1913 год. – К. : Тов. "Печатня С. П. Яковлева, 1914.

17. Субсидия Киевскому Агрономическому Обществу // Хозяйство. – 1912. – № 36 (13 сент.). – С. 1184.

18. Вергунов В. А. С. Л. Франкфурт і розвиток вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи (1901–1920 рр.) / В. А. Вергунов // Історичні записки : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Дала. – Луганськ, 2006. – Вип. 11. – С. 204–240.

19. Левченко Ф. И. К вопросу о согласованной программе основных почвенных обследований земельных участников опытных учреждений Юго-Западного Края / Ф. И. Левченко, А. И. Набоких, Н. П. Флоров. – 12 с. – Отд. отт. из "Зап. Император. О-ва Сел. Хоз-ва Юж. России". – 1916. – Т. 86. – Кн. 1.

20. Флоров Н. П. Материалы для характеристики леса и почвенного покрова Киевской губернии лесостепи / Н. П. Флоров // Материалы по исследованию почв и ґрунтов Киевской губернии / Киев. Губ. Зем. Управа, Экон. Отд. – Одесса, 1916. – Вып. 1. – 202с. – Резюме Н. П. Флорова на англ. яз. – С. 203–208.

21. Онопрієнко В. Українське наукове товариство. 1907–1921 роки / В. Онопрієнко, О. Регент, Т. Щербань ; НАН України, Ін-т історії України. – К., 1998.

22. ЦДАВО України. – Ф. 1061. – Оп. 1. – Спр. 32.

23. Коротке справоздання про діяльність Сільсько-

Господарського Вченого Комітету України за 1919 р. // Тр. С.–Г. Вченого комітету України. – 1920. – Т. 1. – С. 3–16.

24. ЦДАВО України. – Ф. 1230. – Оп. 2. – Спр. 1.

25. ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 17 л. – Спр. 2552.

26. Florov N. (Chisinau) Über die bodenkartographischen Arbeiten in der Ukraina / N. Florov // Memoriile institutului geologiei ol Romaniei. – 1924. – V. 2.

References

1. Ivanov I. V. Istorija estestvennogo pochvovedenija: razvitie idej, differenciacija, institucionalizacija / I. V. Ivanov ; In-t fiziko-himicheskikh i biologicheskikh problem pochvovedenija; Dokuchaevskoe o-vo pochvovedov. – M. : Nauka, 2003.

2. Mahiv G. Pytannja genezy ta evoluciji g'runtiv Ukraïny / G. Mahiv // Visn. s.–g. nauky. – K., 1924. – Т. 3. – Ch. 3–4. – S. 82–84; Mahov G. G. Rajonirovanie Ukrainy na osnovе haraktera ee pochvogruntov / G. G. Mahov // S.–h. op. delo. – H., 1924. – № 4. – S. 2–36; Mahov G. Territorial'nye issledovanie pochvennoгo pokrova na Ukraine za period 1887–1927 godov i ih blizhajshie perspektivy / G. Mahov // Pochvovedenie. – M.; L., 1928. – № 3–4. – S. 248–263.

3. CDAVO Ukraïny. – F. 27. – Op. 17. – Spr. 2552.

4. Arhiv pry upravlinni SB Ukraïny v Harkivs'kij oblasti. – Spr. 09639. – Т. 1. – 398 ark.

5. Sil's'kogospodars'kyj naukovyj komitet Ukraïny (1918–1927 rr.): zb. dok. i materialiv Do 75–richchja stvorennja Ukr. akad. agrar. nauk / UAAAN, DNSGB; ukлад. V. A. Vergunov, A. S. Bilocerkiivs'ka, B. K. Supihanov, S. D. Kovalenko; pid zag. red. M. V. Zubcja, Ju. F. Mel'nyka; nauk. red. V. A. Vergunov. – K. : Agrarna nauka, 2006. – 526 s.: portr., foto. – (Kn. 14).

6. Otchet o dejatel'nosti Kievskogo Agronomicheskogo Obshhestva za 1909 g. – [K., 1910]. – 6 s. – Otd. ott. iz zhurn. "Hozhajstvo" № 6 za 1910 g.; Otchet o dejatel'nosti Kievskogo Agronomicheskogo Obshhestva za 1911 g. – K., 1911. – 13 s.; Otchet o dejatel'nosti Kievskogo Agronomicheskogo Obshhestva za 1912 g. – K. : Tip. "Pechatnja S. P. Jakovleva", 1913. – 31 s.; Otchet Kievskogo Agronomicheskogo obshhestva // Hozhajstvo. – K., 1912. – № 45 (15 nojab.) – S. 1486.

7. Gryn' G. S. Z istorii' terytorial'nyh g'runtovyh doslidzhen' na Ukraïni / G. S. Gryn' // Agrohimiija i g'runtoznavstvo. – K., 1970. – Vyp. 15. – S. 13–16.

8. G'runtoznavstvo: pidruchnyk / D. G. Tyhonenko, M. O. Gorin, M. I. Laktionov [ta in.]; za red. D. G. Tyhonenka. – K. : Vyshha shk., 2005. – 703 s.; Poznjak S. P. Kartografuvannja g'runtovogo pokryvu: navch. posib. / S. P. Poznjak, Je. N. Krasjeha, M. G. Kit. – L'viv : Vyd. centr LNU im. Ivana Franka, 2003. – 500 s.

9. Istorija g'runtovo–kartografichnyh doslidzhen' v Ukraïni / D. G. Tyhonenko, A. O. Georgi, M. A. Shukovs'kyj [ta in.] // Visn. Hark. derzh. agrar. un–tu: zb. nauk. pr. – H., 2001. – Vyp. 3. – S. 3–14. – (Ser. "G'runtoznavstvo, agrohimiija, zemlerobstvo, lis. gosp–vo").

10. Vergunov V. Ukraïns'ke g'runtoznavstvo: istorija stanovlennja ta rozvytok u naukovykh shkolah, instytutyciji i periodyacij / V. Vergunov // Istorija ukr. nauky na mezhi tysjacholit': zb. nauk. pr. / Dnipropetr. nac. un–t, UAAAN, DNSGB; redkol.: O. Ja. Pylypchuk. – K., 2006. – Vyp. 24. – S. 46–79; Vergunov V. Doslidzhennja g'runtiv Podillja ta i'h kartografuvannja: narys z istorii' / V. Vergunov // Istorija ukr. nauky na mezhi tysjacholit': zb. nauk. pr. / Dnipropetr. nac. un–t, UAAAN, DNSGB ; redkol. : O. Ja. Pylypchuk. – K., 2006. – Vyp. 29. – S. 15–38.

11. Vergunov V. A. Doslidzhennja g'runtiv Kyi' vshhyny ta persha g'runtova karta Ukraïny u svitli tvorchoi' spadshhyny M. P. Florova / V. A. Vergunov // Chasopys ukrai'ns'koi' istorii' / Kyi'v. nac. un–t im. T. Shevchenka, kaf. ukr. istorii' ta etnopolityky. – K., 2007. – Vyp. 8. – S. 58–69.

12. Florov N. P. O pochvennyh issledovanijah v Kievskoj gubernii / N. P. Florov // 4–e agronomicheskoe soveshhanie pri Kievskoj Gubernskoj Zemskoj Upravě: tr., 10–14 dek., 1912 / Kiev. Gub. Zem. Uprava, agronom. otd. – K. : Tipo–litogr. Naslednikov Krugljanskogo, 1913. – S. 192–199.

13. Florov N. P. Zhelatel'nye izmenenija v pochvennyh issledovanijah, svjazannyh s ocenочно–statisticheskimi rabotami (k predstojashhej ocenke zemel' v jugo–zapadnom krae) / N. P. Florov // Hozhajstvo. – K., 1912. – № 43 (1 nojab.) – S. 1377–1382.

14. Florov N. P. Zhelatel'nye izmenenija v pochvennyh issledovanijah, svjazannyh s ocenочно–statisticheskimi rabotami (k predstojashhej ocenke zemel' v jugo–zapadnom krae) / N. P. Florov // Hozhajstvo. – K., 1912. – № 44 (8 nojab.) – S. 1410–1415.

15. Florov N. P. Kollektivnye opyty s mineral'nymi udobrenijami v Kievskoj gub. i pochvennye issledovanija v svjazi s jetimi opytami

// Hozhajstvo. – 1912. – № 14 (12 apr.). – S. 433–444; № 15 (19 apr.). – S. 477–485; № 16 (26 apr.). – S. 509–524; № 17 (3 maja). – S. 555–561; № 18 (10 maja). – S. 583–591.

16. Otchet o dejatel'nosti Kievskogo Agronomicheskogo Obshhestva za 1913 god. – K. : Tov. "Pechatnja S. P. Jakovleva, 1914.

17. Subsidiija Kievskomu Agronomicheskomu Obshhestvu // Hozhajstvo. – 1912. – № 36 (13 sent.). – S. 1184.

18. Vergunov V. A. S. L. Frankfurt i rozvytok vitchyznjanoi' sil's'kogospodars'koi' doslidnoi' spravy (1901–1920 rr.) / V. A. Vergunov // Istorychni zapysky : zb. nauk. pr. / M–vo osvity i nauky Ukraïny, Shidnoukr. nac. un–t im. Volodymyra Dalja. – Lugans'k, 2006. – Vyp. 11. – S. 204–240.

19. Levchenko F. I. K voprosu o soglasovannoj programme osnovnyh pochvennyh obsledovanij zemel'nyh uchastnikov opytnykh uchrezhdenij Jugo–Zapadnogo Kraja / F. I. Levchenko, A. I. Nabokih, N. P. Florov. – 12 s. – Otd. ott. iz "Zap. Imperator. O–va Sel. Hoz–va Juzh. Rossii". – 1916. – Т. 86. – Kn. 1.

20. Florov N. P. Materialy dlja harakteristiki lesa i pochvennoгo pokrova Kievskoj lesostepi / N. P. Florov // Materialy po issledovaniju pochv i gruntov Kievskoj gubernii / Kiev. Gub. Zem. Uprava, Jekon. Otd. – Odessa, 1916. – Vyp. 1. – 202 s. – Rezjume N. P. Florova na angl. jaz. – S. 203–208.

21. Onoprijenko V. Ukraïns'ke naukove tovarystvo. 1907–1921 roky / V. Onoprijenko, O. Regent, T. Shherban' ; NAN Ukraïny, In–t istorii' Ukraïny. – K., 1998.

22. CDAVO Ukraïny. – F. 1061. – Op. 1. – Spr. 32.

23. Korotke spravozdannja pro dijalnist' Sil's'ko–Gospodars'kogo Vченого Комітету Ukraïny za 1919 r. // Tr. S.–G. Vченого комітету Ukraïny. – 1920. – Т. 1. – S. 3–16.

24. CDAVO Ukraïny. – F. 1230. – Op. 2. – Spr. 1.

25. CDAVO Ukraïny. – F. 27. – Op. 17 l. – Spr. 2552.

26. Florov N. (Chisinau) Über die bodenkartographischen Arbeiten in der Ukraina / N. Florov // Memoriile institutului geologiei ol Romaniei. – 1924. – V. 2.

Vergunov V. A., Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Agrarian Sciences, director of the National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences (Ukraine, Kiev), nnsbg@ukr.net

Professor M. P. Florov (1886–1948) one of the founders of Ukrainian soil science and pioneers of morphological and genetic teaching

The results of scientific work of the famous scientist in the field of national soil science Mykola P. Florov are disclosed in the article by historical and scientific analysis. The periods of his work at the Agricultural Scientific Committee of Ukraine, Kiev Agronomic Society, University of St. Vladimir and the National Institute of Geology in Chisinau are investigated, as well as the contribution to the development of morphological and genetic teaching and cartography of Ukraine, Romania and Moldova is observed.

Keywords: Mykola P. Florov, soil science, cartography, map of soils, agricultural experimental case.

Вергунов В. А., доктор сельскохозяйственных наук, профессор, член–корреспондент НААН, директор Национальной научной сельскохозяйственной библиотеки НААН (Украина, Киев), nnsbg@ukr.net

Профессор Н. П. Флоров (1886–1948) как один из основателей украинского почвоведения и пионеров морфолого–генетического учения

Методом историко–научного анализа раскрыты результаты научной деятельности известного отечественного ученого в области почвоведения Н. П. Флорова. Исследованы периоды его работы в Сельскохозяйственном научном комитете Украины, Киевском агрономическом обществе, Университете Св. Владимира и Национальном институте геологии в г. Кишиневе, а также освещен вклад в развитие морфолого–генетического учения и картографии Украины, Румынии и Молдовы.

Ключевые слова: Н. П. Флоров, почвоведение, картографирование, карта почв, сельскохозяйственное опытное дело.

* * *